

ЈЕЗИК У ПРАКСИ

ДЕКЛАНАЦИЈА ИМЕНИЦА ТИПА ЛОТО И ЦУДО

ДАНКО ШИПКА, Сарајево

UDK 808.61/62-551

Одраније популарна игра на срећу *лото* постала је још занимљивија и привлачнија јер ЈРТ сваког уторка, од 6. септембра 1983. године, директно преноси извлачење бројева. И древна јапанска борилачка вјештина *цудо* постаје у последње вријеме, захваљујући Љетним олимпијским играма у Лос Анђелесу, све популарнија. Зато се ове двије именице, које иначе означавају двије различите игре, све чешће срећу у нашим средствима информисања.

Поред низа разлика (прије свега у поријеклу и значењу), ове двије именице имају у нашем језику и неке заједничке карактеристике. Мада ријеч *лото* потиче из талијанског (талијански *lotto* — лутрија),¹ а *цудо* из јапанског (*judo* — јапански рвачки спорт),² обје у нашем језику имају исти род и наставак у номинативу сингулара, па стога иду у исту деклинациону врсту (I Белићеву, односно *а*-деклинациони тип). Осим тога, имају и идентичан нагласак: краткосилазни на првом слогу, без постакценатске дужине на другом, односно последњем, дакле *лђто* и *цђдо*, како су те именице и забиљежене у Речнику Матице српске³ и нашим најугледнијим рјечницима страних ријечи (нпр. Клаићевом и Алексићевом).

Будући да су и *лото* и *цудо* ријечи страног поријекла и да се завршавају на вокал у номинативу сингулара, на њих се односи препорука Ивана Клајна, дата у Речнику језичких недоумица:

»Именице страног порекла на -о код нас су готово увек м. рода. Неке имају дуго о и задржавају га у свим падежима: *би́ро*, *би́роа*, *би́роом*, *би́рои*; *са́ко*, *са́коа*, *са́коом*, *са́кои* итд. Кратко о се

¹ Братољуб Клаић, *Рјечник страних ријечи*, Накладни завод Матице хрватске, Загреб, 1978, стр. 818.

² Наведено дјело, стр. 337.

³ Матица српска и Матица хрватска, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига III, стр. 238; Матица српска, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига VI, стр. 917.

губи и замењује падежним наставцима, нпр. *торпедо*, *торпеда*, *торпеду* итд.; ту спадају и *либрето*, *кимоно*, *интермецо*, *динамо*, *ноктурно* и друге...⁴

Пошто наше именице (*лото* и *цудо*) немају дуг завршни вокал у номинативу, тај вокал треба посматрати као номинативни наставак, а саме именице деклинирати тако да се на основу, која завршава консонантом, додају наставци прве деклинационе врсте у сингулару. Биће, дакле: *цудо*, *цуда*, *цуду*, *цудом* и *лото*, *лота*, *лоту*, *лотом*, како стоји уз именицу *лото* у Клајићевом и Алексићевом рјечнику.⁵

У нашим средствима информисања, међутим, постоје знатна колебања у промјени ових именица. Тако водитељи преноса извлачења бројева игре лото досљедно говоре: »Извлачење бројева (тог и тог) кола лотоа«, осим у случајевима кад ово последње замјењују синтагмом »игре лото«. Слично је и у нашој штампи. Деклинацију *лотоа*, *лотоу* забиљежили смо у Политици и Ослобођењу. У броју од 17. августа 1983. године Политика доноси »Вест о Југословену, грађевинском раднику у Западној Немачкој који је на Нордвест-лотоу добио премију«. Исти лист објављује нас како је »један пензионер из Њујорка на лотоу добио 20 милиона долара, рекордну своту«, и то под насловом РЕКОРДАН ДОВИТАК НА ЛОТОУ (Политика, 28. јула 1984, 3). У Политици се сваке седмице објављује и »Извештај лотоа«, понекад и с обликом ЛОТО-а (»Извештај ЛОТО-а), што упућује на закључак да се ова именица погрешно схвата и као скраћеница. Таква колебања јављају се и у Ослобођењу. На 20. страници тога листа од 1. септембра 1983. године стоји: »Извлачење лотоа пред ТВ камерама« и »Привремени извештај за 35. коло ЛОТО-а«. Риједак примјер правилне деклинације именице *лото* нашли смо у Политици од 2. септембра 1983. године, гдје се говори о »најпопуларнијој домаћој игри на срећу — лоту«.

Именица *цудо* у штампи има углавном деклинацију према препоруци проф. Клајна. Тако, на примјер, облик *цуду* (у локативу) биљежимо у Ослобођењу од 9. октобра 1980, 10. новембра 1981, 9. маја 1983. итд. Ипак се Југословенска радио-телевизија потрудила да се и код ове именице јаве колебања. Ово се односи на спортског коментатора Мићу Душановића, које је у оквиру једног прилога у емисији »Олимпијска хроника« 6. августа 1984. године употребио ове облике: *цуда*, *цудоа*, *цуду* и *цудоу*. И то све у размаку од неколико минута!

Клајнова препорука не вриједи само за *цудо* и *лото* него и за остале именице овога типа, па тако и за *корзо*, још један италија-

⁵ Братољуб Клаић, Наведено дјело, стр. 818 и др Радомир Алексић, *Речник страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1978, стр. 452.

⁴ Иван Клајн, *Како се каже* — *Речник језичких недоумица*, БИГЗ, Београд, 1981, стр. 84.

низам у нашем језику, са потпуно истим завршетком и акцентом у номинативу какав је и код именице *лото*. Биће, дакле, правилно: *корзо, корзa, корзу, корзом*, како стоји и у једном примјеру Речника Матице српске уз ту ријеч: »... жамор вечерњег корза«,⁶ а не: *корзоа, корзоу*, како пише у Политици од 28, 29. и 30. новембра 1983, на стр. 2.

Препорука коју је дао проф. Клајн, а која обухвата промјену свих именица типа *лото* и *цудо*, одговара ширем правилу и датим објашњењима у великој граматичи *Савремени српскохрватски језик* I проф. Михаила Стевановића,⁷ као и правилу из тачке 201 у *Приручној граматичи хрватскога књижевног језика*, које гласи: »Завршно е, о дио су основе када су дуги, а када су кратки, онда су наставци, нпр. *кўне — купѐа: бијѐнале — бијѐнала, сѐкѓ — са-кѓа: лїбрето — лїбрета*«. ⁸

Јасно је, дакле, да ће бити: *цудо — цуда, лото — лота, корзо — корзa, кимѓо — кимѓона, торпѓдо — торпѓеда, либрето — либрета, динамо — динама, интермеѓо — интермеѓа, ноктурѓо — ноктурѓа* итд. код свих именица страног поријекла с кратким -о (или -е) у номинативу сингулара, за разлику од именица *сако — сакоа, биро — бироа*,⁹ или *купѓе — купѓеа* и сл., које имају дуго завршно -о или -е у истом падежу.

Правило је, дакле, сасвим јасно, па у пракси не би требало да буде колебања. Али, пракса се, на жалост, често оглушује о стандарднојезичке норме, па и препоруке стручњака. Наш је примјер у том погледу веома карактеристичан. Јер, уз већ поменути препоруку проф. Клајна и цитиране норме у нашим граматикама, о једној од ових ријечи (*цудо*) писали су и други језички стручњаци (Ј. Моловић,⁹ С. Бабић¹⁰ и М. Окука¹¹). У малој полемици о Моловићевом предлогу да се, према јапанском изговору, пише *ђудо* или *ђу-до*, а не *цудо*, чему су се супротставили и проф. Бабић и проф. Окука, искристалисан је став да ову именицу (позајмљену из јапанског посредством енглеског језика) треба изговарати и писати као што је већ устаљено: *цудо* и да је, као што је предложио Моловић, треба деклинирати *цудо-цуда* (и *лото — лота*), а не: *цудо — цудоа* (и *лото — лотоа*). У своме чланку *Ђу-ђиц, ђудо и јудаши* проф. Оку-

⁶ Матица српска и Матица хрватска, *Речник српскохрватскога књижевног језика*, књига II, стр. 854.

⁷ М. Стевановић, *Савремени српскохрватски језик*, књига I, Научно дело, Београд, 1964, стр. 205.

⁸ *Приручна граматика хрватскога књижевног језика*, Школска књига, Загреб, 1979, стр. 80.

⁹ Јордан Моловић, о *ђуду* и *лоту*, *Језик XXVIII*, 5, 149.

¹⁰ Стјепан Бабић, *Цудо или ђудо, па Кампуѓија или Кампуѓија и слични проблеми*, *Језик, XXVIII*, 5, 150.

¹¹ Милош Окука, *Ђу-ђиц, ђудо и јудаши*, у књизи *Језик и политика*, НИШРО »Ослобођење«, ООУР Издавачка дјелатност, Сарајево, 1983, стр. 194—196.

ка навео је још неке стандарднојезичке приручнике у којима је по-
сућеница *јудо* забиљежена у облику *цудо* — *цуда*.¹² У Правопису
(1960) пише: »цудо, цуда« и цудаш -аша м. онај који се бави чудом,
како је и у Рјечнику хрватско-српскога књижевног језика МХ—МС
(1967). И у Енциклопедијском лексикону — Српскохрватски језик
(1972), у редакцији А. Пеце и Ж. Станојчића стоји: »цудо (ген.
цуда)«.

Све то, међутим, није било довољно да се у пракси, уз изговор
са *ц* (*цудо*), у чему нема колебања, устали и промјена *цудо* — *цуда*
(а не: *цудоа*), каквих облика, као што показују наши примјери, у
пракси још има. Стога је потребно још једном упозорити на ову греш-
ку, која се, у знатно већој мјери јавља, и у промјени неких других
именица овога типа, какве су *лото* и *корзо*. Треба, дакле, говорити
и писати: *Извлачење* (нпр. *тридесет петог*) *кола лота* (а не: *лотоа*).
— *Мирко* се бави *чудом* (а не: *чудоом*). *Видјећемо се на корзу* (а не:
корзоу).

Код осталих ријечи овога типа (*кимоно*, *торпедо*, *либрето*, *ин-
термецо*, *ноктурно* и сл.) колебања нема, или су веома ријетка.

¹² М. Оука, Исто, стр. 195.